

Amberg Eszter: A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. tv. (Szt.) legutóbbi módosításáról

Az Országgyűlés 2008. december 15-én fogadta el a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. tv. (továbbiakban: Szt.) jogharmonizációs célú módosítását. Az Szt.-t a 2008. évi CXII. törvény már negyedszer módosította.¹ A módosítás három fő témát érint: átalakult a nyilvános haszonkölcsönzésre vonatkozó szabályozás, kialakításra került az árva művek felhasználására vonatkozó engedélyezési eljárás, illetve - a korábban tervezetthez képest - kisebb mértékben módosult a közös jogkezelés felügyeleti rendszere. A módosítások nagy része 2009. február 1-jén lépett hatályba. Jelen írással a könyvtárakat leginkább érintő jogszabályváltozásokra szeretném felhívni a figyelmet.

A nyilvános haszonkölcsönzésre vonatkozó szabályozás

Az Európai Tanács 1992. november 19-én fogadta el a bérleti jogról és a haszonkölcsönzési jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról szóló 92/100/EGK Irányelvet. Jelenleg az Irányelv határozza meg a tagállamokban a szerzőket megillető kölcsönzési jogdíjak rendszerét, amelynek alapelve, hogy a szerző művének közkönyvtári kölcsönzéséért ellentételezésben részesül. Tekintettel arra, hogy 2004. május 1-je óta Magyarország is tagja az Európai Uniónak, a nyilvános haszonkölcsönzési jogdíj bevezetése hazánkban is elkerülhetetlen.

Az Szt. kimondja, hogy a szerző kizárólagos jogai közé tartozik, hogy művét terjessze, és ez a joga kiterjed a mű egyes példányainak nyilvános haszonkölcsönbe adására is.² A korábbi szabályozáshoz képest a jogalkotó kiszélesítette a szerző ezen jogát a szoftverek, a filmalkotások és a hangfelvételben foglalt művek körén túl tehát valamennyi műtípusra. A hangfelvételben foglalt művek és filmalkotások szerzői e jogukat csak közös jogkezelés útján gyakorolhatják.

A törvény eddig a nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtáraknak szabad felhasználást adott a művek példányainak haszonkölcsönbe adását illetőleg, vagyis a szoftvereket, CD-ROM-okat kivéve, nem kellett engedélyt kérni a szerzőtől vagy jogdíjat fizetni a hangfelvételben foglalt mű és filmalkotás haszonkölcsönbe adása esetén sem.

A törvény módosítása értelmében a nyilvános haszonkölcsönzést végző könyvtárakban haszonkölcsönzés útján terjesztett irodalmi művek és kottában rögzített zeneművek szerzőit a haszonkölcsönbe adásra tekintettel megfelelő díjazás illeti meg. Azaz itt a jogalkotó az irodalmi művek és kottában rögzített zeneművek nyilvános haszonkölcsönzésének jogát kötelező közös jogkezelésben érvényesíthető díjigényre korlátozza.³ A jogalkotó csak az országos szakkönyvtárakat mentesíti a díjfizetés alól.⁴ A díjat a kultúráért felelős miniszter által felügyelt költségvetési fejezet külön törvényi soron biztosított keretéből kell megfizetni; erről a miniszter gondoskodik. Egyébként a szerzők díjigényüket csak közös jogkezelő szervezetük útján érvényesíthetik.

A díjat a kölcsönzések száma alapján kell felosztani. A meghatározott művek példányainak azonosító adatait a könyvtárak a közös jogkezelő, valamint a miniszter számára évente a tárgyévét követő első negyedév végéig kell jelenteni. A díj megállapításához és felosztásához szükséges adatok, valamint az adatszolgáltatásra kötelezett könyvtárak körét külön jogszabály állapítja meg.

2011. január 1-jétől kell gyűjteni a díj megállapításához és felosztásához szükséges adatokat, amelyek alapján a díjakat 2012-ben kell először felosztani.

A belső intézményi célú másolásra vonatkozó szabályozás egyértelműbbé vált. A módosítás az Szt. 35. § (4) bekezdés a)-d) pontokban felsorolt célok bevezető szövegéből törli a belső intézményi célt, valamint a vállalkozáson kívüli tevékenység feltételét, továbbá a célnak megfelelő mód és mérték előírását. Kiemelendő, hogy megszűnik a saját példányról való többszörözés megszorítása, továbbá teljesen elválnak egymástól a tudományos kutatási és az archiválási célú többszörözés.

A nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtár a műről másolatot készíthet azzal a feltétellel, hogy az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja, továbbá, hogy a másolat tudományos, archiválási, nyilvános könyvtári ellátási vagy a 38. § (5) bekezdésében meghatározott felhasználási célt szolgál, akkor a könyvtár az adott mű teljes egészét lemásolhatja, és már nem feltétel, hogy az saját példányról készüljön.

A jelenlegi törvénymódosítás összehangolja a nyilvános haszonkölcsönzési szabályokat a nyilvános könyvtári ellátás céljára készült példányok többszörözésére vonatkozó szabállyal.⁵ Ez azt jelenti, hogy a nyilvános könyvtári ellátás keretében többszörözött példányok a nyilvános haszonkölcsönzés során oszthatják az eredeti példányok sorsát, nincs különbség eredeti és másolt műpéldány között.

Az Szt. 40. §-a szerint a szabad felhasználás körében többszörözött példányok - a könyvtárközi kölcsönzés kivételével - nem terjeszthetők a szerző engedélye nélkül. A szabad felhasználásnak ez az esete azonban csak szűken értendő, hiszen csak a könyvtárak közötti haszonkölcsönzésre vonatkozik. Azaz a könyvtárközi kölcsönzés mindenféle engedélykérés, díjfizetés nélkül továbbra is lehetséges.

Az árva művek felhasználására vonatkozó engedélyezési eljárás

Európában is egyedülálló megoldást biztosít az Szt. az úgynevezett "árva művek" jogszerű felhasználására, amelyet az Szt. új eljárási szabályai, az 57/A-57/C. §-ai tartalmaznak.

2006-ban az Európai Tanács keretfeltételeket fogalmazott meg az árva és az out of print művek problémájának megoldására⁶, továbbá az Európai Digitális Könyvtár (EDL) szakértői csoportja is megfogalmazott az ügyben egy ajánlást⁷, amely hangsúlyozza az úgynevezett árva művek hozzáférhetővé tételének megkönnyítését.

Árva művek azok, melyeknek a szerzője/jogtulajdonosa ismeretlen vagy ismeretlen helyen tartózkodik. Konkrétabban árva műnek azok a művek számítanak, amelyek még védelem alatt állnak, de nem ismerik szerzőjüket, vagy nem tudják, hol tartózkodik a jogosult.

Az árva művek problémája kapcsán a jogi megoldásnak a felhasználók és a jogtulajdonosok érdekei között kell egyensúlyt teremtenie. A felhasználó jogi biztonságot akar arra az esetre, ha a jogtulajdonos később előkerülne, a jogtulajdonos pedig kompenzációt és prevenciót akar (azaz, az őt megillető díjat a műve felhasználásáért és annak megelőzését, hogy mások is felhasználhassák a művét).

A jogalkotó a Magyar Szabadalmi Hivatal (továbbiakban: MSZH) jelöli ki a felhasználási engedélyek kiadására. Az MSZH csak abban az esetben ad engedélyt a kérelmezőnek (pl. a könyvtárnak), ha az megtette az adott helyzetben általában elvárható intézkedéseket⁸ a szerző felkutatására, és ez nem járt eredménnyel. A felhasználási engedély legfeljebb öt évre szól, a Magyar Köztársaság területére terjed ki, nem kizárólagos, át nem ruházható, további felhasználási engedély adására és a mű átdolgozására nem jogosít.

Ha a szerző személye vagy tartózkodási helye a felhasználási engedély hatálya alatt ismertté válik, akkor joga feléled; az MSZH a szerző, illetve a felhasználó kérelmére a felhasználási

engedélyt a szerző személye vagy tartózkodási helye ismertté válásának napjával kezdődő hatállyal visszavonja azzal, hogy a felhasználás az engedély alapján még hátralévő időtartamig, de legfeljebb a szerző személye vagy tartózkodási helye ismertté válásának napjától egy évig folytatható.

Ha a szerző kiléte a felhasználási engedély hatályának megszűnése vagy visszavonása után válik ismertté, természetesen ez már a felhasználást nem érinti, de a szerző a felhasználási engedély hatályának megszűnésétől vagy a visszavonásáról szóló határozat jogerőre emelkedésétől számított öt évig követelheti a felhasználótól az öt megillető díj, illetve - a díj letétbe helyezése esetén - a Magyar Szabadalmi Hivataltól az ott javára letétbe helyezett díj megfizetését. Az öt év lejártát követően a Magyar Szabadalmi Hivatal átutalja a díjat annak a közös jogkezelő szervezetnek, amely az ismeretlen vagy az ismeretlen helyen tartózkodó szerző művének egyéb felhasználását jogosítja, ilyen szervezet hiányában pedig a Nemzeti Kulturális Alapnak. Ha az ismeretlen vagy az ismeretlen helyen tartózkodó szerző művének egyéb felhasználásait több közös jogkezelő szervezet jogosítja, ezek a díjból egyenlő arányban részesülnek. A Nemzeti Kulturális Alap a hozzá átutalt jogdíjat a kulturális javak hozzáférhetővé tételére fordítja.

Az igazi problémát az jelentheti a könyvtáraknak, hogy a szerző/jogtulajdonos fellelésére - az érintett műtípus és felhasználási mód figyelembevételével - az adott helyzetben általában elvárható lépések megtétele után a jogtulajdonost nem találják, és úgy döntenek, hogy digitalizálják az adott művet, ezzel kockázatot vállalnak, hiszen a később felbukkanó jogtulajdonosnak fizetni kell, vagy megtilthatja a felhasználást. E probléma veszélybe sodorhatja a könyvtárak vezető szerepét a kulturális örökség megőrzésében és elérhetővé tételében, hiszen a leghatékonyabb és gyakran az egyetlen lehetőség arra, hogy a könyvtárak elérhetővé tegyék a műveket az, ha digitalizálják.

JEGYZETEK

1 Kihirdette a Magyar Közlöny 2008. évi 190. száma (XII. 29.).

2 Sztj. 23. § (3) bek.

3 E műveknek nem a nyilvános haszonkölcsönzést végző könyvtárak által végzett nyilvános haszonkölcsönzése az Sztj. 23. § (3) bek. alá, azaz a szerző kizárólagos engedélyezési joga közé tartozik.

4 Sztj. 39. §. értelmében az országos szakkönyvtárak a mű egyes példányait szabadon haszonkölcsönbe adhatják. Ez a rendelkezés nem vonatkozik a szoftverre és a számítástechnikai eszközökkel működtetett adatbázisra.

5 Sztj. 35. § (4) bek. b) pont

6 Council Conclusions on the Digitisation and Online Accessibility of Cultural Material, and Digital Preservation (2006/C 297/01)

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:297:0001:0005:EN:PDF>

7 Report on Digital Preservation, Orphan Works and Out-of-Print Works, Selected Implementation Issues) Id.:

http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/cf/document.cfm?action=display&doc_id=295

8 Például hirdetés feladása egy országos napilapban vagy az interneten.